

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maša Ficko

Kanibalizem skozi Levi-Straussov kulinarčni trikotnik

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maša Ficko

Mentor:izr. prof. dr. Karmen Šterk

Kanibalizem skozi Levi-Straussov kulinarčni trikotnik

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvalila bi se rada vsem, ki so mi v času študija na kakršenkoli način pomagali razvijati pogled na svet, predvsem tistim, ki so me po predavanjih antropologije in psihoanalize vztrajno poslušali, delili moje navdušenje in prenašali moj kreativni delirij.

Posebno zahvalo namenjam izr. prof. dr. Karmen Šterk in asist. dr. Evi Vrtačič, za mentorstvo z nasveti, pogovori in teorijami ob puhanju cigaret. Brez kulinaričnih petkov B208, dejstva, da se je "včasih potrebno usesti in stvar predelati", predvsem pa brez uvida, da je morbiden humor lahko kvaliteta, bi moja pot najbrž zavila v najbližjo porodnišnico, vojašnico ali katero drugo ustanovo.

Navsezadnje pa hvala mami, Alenki Paternost, ki je ves ta čas verjela vame.

Hvala!

*En hud pesjan je živel, se futral je z ljudmi,
iz njih je župco kuhal, obral jih do kosti.
Enkrat pa enga najde, ga hoče v lonec dat,
preveč je čudno dišal, preveč je bil kosmat.
Uči nas tale štorja, da kjer sta vraga dva,
da tisti vedno zmaga, k'ma več pesjanskega.*

- Slovenska ljudska

Kanibalizem skozi Levi-Straussov kulinarični trikotnik

V javnem diskurzu je vse preveč prisotnih identitetnih markerjev, katerih glavni namen je potiskanje v pozicijo Drugega. Ne zavedamo se zgodovinsko generirane metaforične teže takšnih oznak, njihova uporaba se zdi prosta in neškodljiva, pripeljejo nas do napačnih sklepanj in zavajanja javnosti. Trdim, da je kanibalizem ena od oznak za Drugega, njegova uporaba pri poročanju o serijski morilki Tamari Samsonovi pa nikakor ne naključna. S pomočjo kvalitativne analize in primerjave znanstvenih virov, študij primerov serijskih morilcev in medijskih člankov bom v prvem poglavju poskusila določiti potek geneze imaginarija kanibalizma, v drugem v diskusijo vpeljala Levi-Straussov kulinarični trikotnik, v tretjem pa na podlagi študije primera Tamare Samsonove v navezavi na kulinarični trikotnik razložila paradoks lonca.

Ključne besede: kanibalizem, Levi-Strauss, kulinarični trikotnik, serijski morilci kanibalisti.

Cannibalism through Levi-Strauss' culinary triangel

Public discourse is preoccupied with identity markers, which main purpose is Othering. We are unconscious of the historically generated meaning of this etiquets, their use seems to be free and undamaging, but on the end they lead to wrong asumptions and misleading the public. I argue, that cannibalism is one of the possible markers for the Other, used at media coverage on the case of Tamara Samsonova, is not accidental. With qualitative analisis, comparison of scientific sources, case studies of serial killers and media articles, I will, in fist chapter, try to establish course of historical genesis of imaginary on cannibalism, in second, introduce Levi-Strauss's culinary triangle into discussion, in third, on the case of Tamara Samsonova connected to the theory of culinary triangle, explain the paradox of the pot.

Key words: cannibalism, Levi-Strauss, culinary triangle, serial killers cannibalists.

Kazalo

1	Uvod.....	6
2	Geneza imaginarija kanibalizma.....	8
2.1	Koloniali kanibal in konstrukcija Drugega	8
2.2	Regionalni kanibal: prenos drugosti vase	12
2.3	Urbani Kanibal.....	13
3	Levi-Strauss in kulinarčni trikotnik	18
4	Paradoks lonca	19
5	Sklep.....	26
6	Literatura	27

1 Uvod

Skozi vso zgodovino človeštva se Homo sapiens utemeljuje na razliki. Na razliki od drugih živih bitij, narave, drugih klanov, drugih članov družine po vlogi, starosti, barvi las, oči, kože, smisla za estetiko, etiko in moralno itn. Pri tem so drugi vse tisto, kar sami nismo. To, kar nismo, so lahko tudi podrejeni, abstraktni, manjvredni, inferiorni, tisti, ki prejmejo slabšalno oznako. Vse te oznake lahko zajamemo v eno pojmovno polje – Drugi. Legitimizacija svojstvene identitete lahko torej poteka tudi skozi Drugačenje, poniževanje in demonizacijo sočloveka, ki ga pretvorimo v Drugega. V tem historičnem oziru je kanibalizem ena od zanesljivih ločnic, ki Druge pretvori v barbare in s tem ne le utemeljuje našo identiteto, pač pa to legitimizira kot superiorno.

Tezi, da se pripadniki vseh kultur utemeljujejo na razliki skozi vso zgodovino človeštva, je mogoče oporekati s poznavanjem totemskih religij in kultur, ki prakticirajo totemske religije. Ošljaj (2004, 50–56) pravi, da totemske religije proizvajajo posameznike, ki se ne dojemajo ločene od samega stvarstva, narave in soljudi. V tem oziru je mogoče govoriti o nerazdružljivosti posameznika z okoljem, kar pomeni, da njegova identiteta ni osnovana na razliki. Vendar če se poglobimo v raziskovanje in primerjavo takšnih kultur (glej npr. Durkheim 1961; Levi-Strauss 1966), kaj kmalu ugotovimo, da četudi se posameznik ni ločil od ostalih pripadnikov plemena kot svojstven individuum, tudi če se ni pojmovno in artikulirano ločil od stvarstva, narave in sveta, v katerem biva, so takšni klani delali razliko in skupinsko identiteto utemeljevali na podlagi razlike totemske živali, ki jo je imelo drugo pleme. Utemeljevanje na razliki dobi smisel, ko raziskava pride do točke socialne pogodbe v obliki eksogamije, kjer se član enega totemsko utemeljenega plemena ne sme poročiti znotraj svojega, pač pa mora skleniti socialno pogodbo z drugim klanom. Če se vrnemo k Ošljaju, ta poda drugo zanimivost glede razvoja religij, na kateri lahko gradimo našo teorijo o legitimizaciji identitete na podlagi razlike. Ošljaj (2004, 65–85) pravi, da se dojemanje razlike med nami in naravo/stvarstvom prične z monoteističnimi religijami; na osnovi razlike med nami in Bogom, čeprav naj bi človek bil ustvarjen po njegovi podobi, pride do razhajanja med svetim in nadsvetnim, tostranstvom in onstranstvom, do obče razlike med imanenco in transcenco; gre za razliko, ki pripelje do izvzetja individuma iz neposrednega

okolja, utemeljenega na razliki med Bogom in nami. V tem oziru se spremeni pojmovanje časa – iz cikličnega v linearno, pojmovanje prostora – iz okroglih ali ovalnih svetišč do podolgovatih cerkvenih ladij, kar pripelje do pojmovanja linearnega poteka življenja, kjer je pot do odrešenja uprizorjena z lestvijo, po kateri se nekdo lahko povzpne do zveličanja.

Če se s tem v mislih vrnemo k utemeljevanju na razliki, si vznik demonizacije, poniževanja, subordinacije Drugega lahko enostavno pojasnimo: če smo se povzpeli do neke točke na 'lestvi zveličanja', so drugi, ki te točke niso dosegli, nam inferiorni.

Pogled 'razvitih', 'civiliziranih', 'ekonomsko zglednih', predvsem pa 'pravovernih' Evropejcev na indogena ljudstva v južnih morjih je že zgolj iz tega religiološkega ozira jasen. Tako dobimo Kiplingov izrek, izvirajoč iz pesmi, ki jo je napisal leta 1899 in šolsko izraža prepričanje o superiornosti bele rase, utemeljene na razliki, z naslovom Breme belega človeka.

Pogled na Drugega, pretežno osnovan v času evropskega kolonializma, se je v tem pogledu stopnjeval vse do danes, spoznanje o kulturnem pluralizmu ga ni ovrglo, saj ta, zasidran pregloboko v nezavednih globinah polja našega diskurza, še vedno privre na dan v vsakdanjih okoliščinah in generira vedno nove oblike Drugačenja. Nekatere klasične oznake inferiornosti, kot npr. 'kanibalizem', ostajajo do danes.

V pričujočem diplomskem delu se bom osredotočila na slednjo. Poskusila bom ugotoviti, kako je potekala geneza imaginarija kanibalizma in s tem dokazati, da je kanibalizem pravzaprav bolj kot znak dejanske antropofagije oznaka, ki jo prilepimo Drugemu. V zaključnem delu pa kanibalizem, kot –izem, aktualizirati na primeru pred kratkim obsojene serijske morilke.

Pri preučevanju si bom pomagala s kvalitativno in primerjalno analizo dosedanjih znanstvenih spoznanj s področja kulturne antropologije, teorij razvoja osebnosti in strukturalizma ter s kvalitativno analizo in primerjavo študij primerov serijskih morilcev kanibalistov in študijo diskurza medijske prezentacije serijske morilke Tamare Samsonove.

2 Geneza imaginarija kanibalizma

V tem poglavju se bom ukvarjala s tremi obdobji, ki so različno uporabljali kanibalistično oznako za označevanje Drugega. Pri tem je pomembno poudariti, da je Drugi zavzemal različno oddaljene pozicije – od popolnoma drugega, ki prebiva na drugem kontinentu, do urbanega someščana. Skupaj pa so vsi prejeli kanibalistično oznako, identitetni marker, ki jih je potisnil stran od ‘nas’, ven iz kulture, v pozicijo Drugega, neciviliziranega, nekultiviranega posameznika.

Za razdelitev obdobji sem se zgledovala po monografiji Jennifer Brown (2013), ki je v *Kanibalizem v literaturi in filmu* obdobje kanibalizma razdelila na tri glavne faze – kolonialni kanibal, regionalni kanibal in mestni/urbani kanibal. Zgled se je zdel smiseln, saj Brown razdeli obdobja kanibalizma na tri enake iztočnice zgodovinskih sprememb, kot jih bomo pri iskanju vzrokov za spremembo tipa osebnosti razdelili v zadnjem podpoglavju. V podpoglavju Kolonialni kanibal in konstrukcija Drugega bomo spoznali, kako se je v kolonialnih časih z imperialistično držo Drugega definiralo tudi na podlagi kanibalizma. Videli bomo, da se je kanibal uporabljal kot etiketa, ki je bolj kot realnost odraz mitičnega konstrukta prvih osvajalcev. V drugem podpoglavju, ki nosi naslov Regionalni kanibal: prenos drugosti vase, sledimo obdobju korporativističnega kapitalizma in logiki, ki je v ruralni revščini iskala kanibale na podlagi vtisa o izdaji korporativistične vizije uspeha. V Urbanem kanibalu, zadnjem podpoglavju Geneze imaginarija kanibalizma, se bomo iz ruralnega premestili v post-moderno urbano okolje in si ogledali kanibaliste med nami, še prej pa pogledali, kako je prišlo do tipa osebnosti, ki jo nosi urbani kanibal, t.i. Patološki narcis.

2.1 Kolonialni kanibal in konstrukcija Drugega

Kljub temu, da se kanibalizem v imaginariju Evropejcev pojavi že pred časom kolonializma, npr. s Homerjem in Shakespearom, se bomo v tem podpoglavju osredotočili na obdobje, ki predstavlja bistven mejnik za današnje razumevanje in imaginacijo kanibalizma – obdobje evropskega kolonializma. V tem oziru bom uporabila razdelitev, ki jo predlaga Obeyesekere (2005, 9), ki pravi, da je “moderne kanibal /.../ vzniknil v evropski zavesti z odpravami Kolumba in odkritjem Novega

Sveta.“ Moderni kanibal ni bil povsem drugačen od njegove klasične različice, njegove mitične podobe je inkorporiral in jih na podlagi novih empiričnih dejstev zavil v vedno nove in nove mitske naracije.

Najzgodnejše moderno zabeleženo srečanje kanibalizma Evropejcev v Novem Svetu je nastalo pod peresom dr. Diega Alvarez Chanca, ki je plul s Kolumbom na njegovi drugi odpravi novembra 1493. Njegovi zapiski govorijo o prihodu na obalo, kjer se je ekspedicija odpravila v eno od nativnih hiš. Tam so zasegli nekaj predmetov – bombaž, dve ptici, nekaj hrane in človeške kosti. Odkritje človeških kosti v prebivališču jih je prepričalo, da se nahajajo na Karibih, za katere je bilo takrat domnevano, da njihovi prebivalci uživajo človeško meso. Čeprav Chanca sploh ni bil prisoten pri ropanju prebivališča, vseeno suvereno opisuje prvi kanibalistični prizor. Njegovo poročanje ga vključuje v samo dejanje, kar poročilu daje veljavo na podlagi avtoritete, ki jo predstavlja. V tej maniri tudi nadaljne ekspedicije potrjujejo kanibalizem na podlagi najdenih človeških kosti na kraju ekspedicije. Opisi, kot jih je ponudil Chanca, so kasneje temelj za pripovedi drugih piscev, kot npr. Petra Martyra, ki sam nikoli ni stopil na nobenega od karibskih otokov. Prebivališčem je v pripovedi dodal kuhinje, v njih si lahko našel človeško meso, ki je bilo že pripravljeno za raženj, za večjo prepričljivost pa je v opis navrgel še glavo mladeniča, ki je visela izpod stropa, seveda dramatično prepojena s krvjo (Hulme 1998, 16–18).

Očitno je torej, da gre v zgodnjih zapisih o kanibalizmu bolj za domišljjske interpretacije kot za gola empirična dejstva. Sklenili bi lahko, da so nastale na podlagi klasične imaginacije kanibalizma, v katerih so kanibali upodobljeni s pasjimi glavami in drugimi domišljjskimi elementi. Mitske naracije o pošastih, ki prebivajo v nepoznanih krajih, so ravno zaradi ne-poznavanja v glavah ljudi burili domišljijo. Pojavljale so se tudi v literaturi, npr. v Shakespearovi drami Vihar igrata Ariel in Caliban, ki oba spominjata bolj na pošast kot na človeka (Obeyesekere 2005, 13). Ravno v slednjem se skriva simbolična zmaga človeškega nad pošastnim, pri čemer lahko človeško enačimo s civiliziranim in pošastno z divjaškim oz. *savage*. Ko so namreč prvi kolonialisti odkrili indogena ljudstva, so s seboj prinesli svoje lastne predstave o njih (prav tam). Dekorirana telesa s tetovažami in poslikavami, nenavadni običaji in vojni plesi so razliko med njim samimi in Onimi dodatno potrdila. “Ljudje na teh čudnih otokih, čeprav so bili fizično enaki, so sedaj prevzeli persono pošasti in mitopoetsko imaginacijo. “/.../ ‘Divjaki’ so prevzeli formo pošasti in s tem postali ne-civilizirani“ (Obeyesekere 2005, 12).

Ko govorimo o dihotomiji civilizirano – necivilizirano, so v igri tudi drugi dejavniki, ki so prve kolonizatorje prepričali o inferiornosti odkritih ljudstev. Eden izmed glavnih, ki je kolonizatorje prepričal o barbarskosti novoodkritih ljudstev, je bila religija. Renesančna percepcija drugosti je bila osnovana bolj na religiji kot na etniji, rasi ali nacionalnosti (Lindenbaum 2004, 487), kot to počnemo danes. “Vsiljivci niso bili opisani kot Španci, Evropejci, belci, pač pa kristjani, in Indijanci ne kot *savage*, pač pa kot pogani, razpoložljivi za pokristjanjevanje“ (prav tam). Od razsvetljenstva dalje se utemeljevanje drugosti umakne od religije v polje naravoslovja oz. znanosti.

Goldberg govori o dveh zgodovinskih koncepcijah drugosti – naturalistični koncepciji in historični koncepciji. Naturalistična koncepcija, ki je sledila religiozni, se pojavi v sedemnajstem stoletju in traja vse do poznega devetnajstega stoletja, historicistična oz. progresivistična pa se pojavi v drugi polovici devetnajstega stoletja. Pri naturalistični gre predvsem za utemeljevanje drugosti na podlagi genetike oz. dednosti, ki izvira iz rasnih znanosti, ki so na podlagi antropometrije utemeljile rasno superiornost/inferiornost, belska rasa, rasa, iz katere so izhajali, je bila seveda obče merilo popolnosti. Naturalistično tradicijo lahko najdemo je v različnih vejah znanosti vse od pred-Adamizma, poligenizma pa tja do evgenike, ki je vseprisotna še danes. V praksi se je naturalizem izrazil predvsem v sužnjelastništvu, apartheidu, koncentracijskih taboriščih, genocidu in vsesplošni krutosti, ki je temeljila na dejstvu, da je genetsko zasnovano nemogoče spremeniti oz. izboljšati za časa življenja, zato je potrebno ljudi, ki jo nosijo, nadzirati, izolirati ali iztrebiti. Mešanje genov ni bilo dovoljeno, medtem ko so zagovorniki historicizma oz. progresivizma v nekaterih primerih mešanje genov pozdravljali ravno zaradi socialne zmesi, ki naj bi jo prinesla s sabo. Pri historicizmu, ki je temeljil predvsem na delih Locka, Milla in razvojnih teorij Comteja in Marxa, je rasna inferiornost zgolj rezultat historičnega razvoja, ki bistveno nazaduje za evropskim. V tem pogledu je druge rase mogoče z nadzorom in prevzgojo pripeljati do točke, kjer se nahaja evropska (Goldberg 2002, 74–76). Pri tem je potrebno vzpostaviti pravila, ki se morajo nanašati na “kršitve večnih in univerzalnih zakonov morale, kot npr. kanibalizma, žrtvovanja ljudi in detomora /.../“ (Merivale v Goldberg 2002, 80).

V problematiki kolonialistične države do kolonializiranega sveta je veliko govora o rasizmu. Rasizem je v tem oziru ime za obliko odnosa do Drugega, ki naslavlja specifike – lastnost in vedenja skupine in posameznikov, po katerih se drugega

pretvori v Drugega oz. potisne stran od sebe, ven iz meja kulturiviranega in civiliziranega. V skladu s tem lahko kanibalizem razumemo kot eno od lastnosti oz. vedenj skupine posameznikov, ki jih želimo potisniti stran od sebe v to pozicijo. Kanibalizem je postal osnovni simbol barbarizma in osnovni element, na podlagi katerega se je konstuiral kulturno Drugi (Lindenbaum 2004, 477). Vendar tako kot pri antropometriji, ki je pripisovala lastnosti na podlagi empiričnih dejstev, tudi pri kanibalizmu prihaja do napake sklepanja, ki po mnenju mnogih avtorjev ni niti nedolžna niti nenamerna. Pozicioniranje drugega v pozicijo Drugega ima praktične namene, saj nas postavi v oblastno pozicijo, ta pa nam daje moč. Moč kot taka ni nikoli lastnost posameznika, saj pritiče skupini, dokler ta ostane skupaj (Arendt 1970). Vezivo skupine je ideologija, ki jo je potrebno gojiti, predvsem v primeru, da je naša skupina utemeljena na razliki od druge skupine. Ali kot pravi Essed (1991, 41), “/da bi skupina ostala skupaj/ je nujno ohranjati občutek zavednosti o ‘nas’ (dominantni skupini) kot opoziciji Drugih (dominirana skupina).“ Arens (1979) tako sklene, da ima ideja *savage* kanibalizma le malo opraviti z resničnimi empiričnimi izsledki. S tem ko mu pripiše tabu kanibalizma, služi kot imputacija Drugega, ‘the Savage’. Je kolonialna projekcija, ki opravičuje in omogoča kolonializem, proselitizem, osvajanje in včasih celo genocid nad nativnimi ljudstvi (Arens 1979).

Zdaj nam je že jasno, da kanibalizem s seboj nosi večjo težo kot zgolj uporaba človeškega mesa. Razlika se kaže tudi na ravni jezika, saj za dotično dejanje najdemo dva izraza – antropofagija in kanibalizem. Peter Hulme predlaga distinkcijo med kanibalizmom kot fantazijo, da nas bo Drugi použil, medtem ko antropofagijo definira kot dejansko konzumacijo človeškega mesa (Hulme 1986, 86). S slednjim se strinja tudi Brown (2013, 4), ko pravi, da se “strah pred Drugim pogosto izraža skozi predstave o tem, da smo dejansko ali metaforično použiti s strani Drugih.“ Tako si je kanibalizem s strani teoretikov prislužil različna imena. Arens (v Brown 2013, 5) pravi, da “kanibalizem deluje kot mitična naprava, ki loči civiliziranega zahodnjaka od njegovega barbarskega bratranca;“ Brown (2013, 3), da je kanibalizem utelešenje transgresije ločnic med nami in Onimi oz. alegorična figura, oznaka, s katero želimo pre-Drugačiti skupino ljudi ali posameznika, ki se nam gnusi (Brown 2013, 218), Hulme (1998, 3) ga imenuje za orodje Imperija; Lindenbaum (2004, 476) pa kot metaforo kolonialističnega diskurza oz. kletvico, uporabljeno za dokazovanje barbarizma. Mitična naprava, utelešenje transgresije ločnice, alegorična figura, orodje

Imperija ali metafora kolonialistične diskurza so imena za pojav, ki mu predstoji ista teorija, pojasnjena v tem poglavju. To bomo v nadaljnji analizi dosledno uporabljali.

2.2 Regionalni kanibal: prenos drugosti vase

Začrtano v uvodu poglavja nadaljujemo pot s prehodom v dvajseto stoletje, ko se je strah pred kolonializiranimi deželami že polega. Kanibalizem, še vedno viden kot figura monstroznosti, se v drugi polovici dvajsetega stoletja na enak dehumaniziran način začne uporabljati kot etiketa za označevanje revnih belih prebivalcev južnih predelov Amerike. Enako kot prej v Afriki prebiva v temačnih regijah disfunkcionalnih družin oz. na incestuoznem kmečkem podeželju. Čeprav se zdaj nahaja znotraj narodnih meja, ponovno izpade iz kroga civiliziranega, urbanega modernega mesta. Kanibalistična figura se premakne iz zunanjih silnic v internalizirano metaforo naših lastnih zahodnih razočaranj in spodletelih iluzij popolnosti (Brown 2013, 107–109).

Strah pred neraziskanimi otoki v južnih morjih se premesti na domač, a ne domačen teren. “Ruralna Amerika, enako kot gozdovi Evrope, so kraji, kjer se pravila civilizacije kršijo, enako torej kot v ‘tujini’” (Brown 2013, 108). S tem dobimo koncept Ruralnega Drugega, ki ni tak kot ‘mi’, saj mu poleg ustrezne higijene, predvsem ustne, primanjkujejo tudi zapisana in nezapisana družbena pravila. Pri tem gre predvsem za ekonomsko Drugačenje, kjer se na podlagi prihodka sklepa o zunanem izgledu posameznika, pa tudi za kulturno Drugačenje, ki gre z roko v roki z ekonomskim, saj na izostanek tako imenovane ‘visoke kulture’ gledamo kot na marker ekonomske bede.

Vse opisane lastnosti Drugega postanejo stereotip neciviliziranega Drugega, ko na podlagi primera serijskega morilca iz ruralnega ukolja, Eda Geina, stereotipu pripišemo še kršenje tabuja. Ed Gein hitro postane referenčna točka, kaj pomeni biti stereotipni *hillbilly*. V *Hillbilly: a Cultural History of an American Icon* Hawkings (2003) razdeli jug novo kolonializiranega sveta na dva dela: premožne in izobražene posestnike ter revne, ignorantske ‘smeti’, ki se jih primejo različni vzdevki, kot so ‘*white trash*’ in ‘*hillbilly*’. Skozi dekade vzdevek, sprva tisti, ki nosi sram in odpor, hkrati pridobiva na fascinaciji. Ta se izraža predvsem v popularni kulturi in skozi njene medije – v filmu izvrsten primer predstavlja Ed Gein, ki je s svojimi krutimi

umori, vključujoč nekrofilijo in kanibalizem, inspiracija za The Texas Chainsaw Massacre.

2.3 Urbani Kanibal

Konec dvajsetega stoletja se kanibal geografsko prestavi iz ruralnega proti mestu (Brown 2013, 153–155). Vsak geografski premik sledi historičnemu preobratu v družbi, tako iz kolonialističnega divjaka po degeneriranem *rednecku* dobimo še potrošniškega *japija*. Proti koncu stoletja mesto postane ultimativni prostor modernizma in post-modernizma (prav tam). Spremembe v mestih si sledijo od realizma do modernizma in post-modernizma; vzporedno se z njimi pojavijo tudi ekonomske spremembe, od komercialnega skozi industrialnega do korporativnega gospodarstva; urbani prostor sprva poseduje produkt, nato denar in na koncu kredit (Rice v Brown 2013, 153). Končni rezultat procesa je decentralizirana moč.

Bolj dosledna analiza, upoštevajoč kulturno antropologijo in interpretativno psihoanalizo, pokaže, da je premik kanibala sledil preobratu v genezi subjekta oz. tipa osebnosti. Iz vase usmerjenega subjekta do k drugim usmerjenega pridemo do urbanega patološkega narcisa. V tem podpoglavju si bomo zato ogledali, kako se je na podlagi zgodovinskih okoliščin generiral patološki narcis, ki je omogočil premik drugosti v samo neposredno okolje. Ogledali si bomo genezo patološkega narcisa.

Ko se je Margaret Mead (1974) ukvarjala s teorijo kulturne transmisije, je pri tem omenjala dva procesa, ki oblikujeta človeka – socializacija in inkulturacija. Socializacija po definiciji pomeni človekov celoten stik z okoljem, inkulturacija pa posameznikov vstop v kulturo. Človek je v družbi predstavnik vrste *Homo sapiens*, glede na tip družbe, v katerem se je rodil, bo socializiran skozi tip socializacije, ki je značilen za to družbo, ko bo postal predstavnik te družbe. Mead (prav tam) kulturno transmisijo razume kot linearen proces, kar pomeni, da je način socializacije determiniran s tipom družbe, tip osebnosti pa s tipom socializacije. “Skupina odraslih, ki si delijo homogeno kulturo, jo vedno uspe prenesti na svoje potomce“ (Mead 1974, 350). Z drugimi besedami, eskimski in havajski otroci bodo postali eskimski in havajski odrasli predstavniki eskimske in havajske kulture.

Čeprav je bil linearni model Meadove obširno sprejet in je v teorijah socializacije še vedno prisoten, je požel mnogo kritik in bil označen za kulturni redukcionizem.

Kulturni redukcionizem kot kritika je v ospredje postavljala posameznika, ki je bil v tej teoriji izpuščen (Kelly in drugi 2009, 1). Kot antipod kulturnega redukcionizma se je razvil psihološki redukcionizem, ki je individualne psihološke aspekte videl kot razlog za družbeno vedenje (prav tam). Srednja pot med kulturnim in psihološkim redukcionizmom je teorija osebnostne mediacije, ki pravi, da so "posamezniki v namen preživetja razvili adaptirane odzive na okoljske pojave" (prav tam).

Zadnji pristop je rezultat združenega dela Kardiner in Linton (1939), ki predlagata, da se okoljski učinki primarnih institucij, v katerih je posameznik socializiran, zrcalijo v strukturi osebnosti, ki nato vpliva na sekundarne institucije, kot npr. religijske in izobraževalne institucije. "Osebnost postane vmesna spremenljivka" (Kelly in drugi 2009, 2). S tem Kardiner in Linton (1939) predlagata, da ima osebnost dvojno strukturo: bazični del osebnosti, ki je nezavedno osnovan in predstavlja rezultat implicitnega procesa, ki smo ga bili deležni skozi vzgojne tehnike, ter modalni del osebnosti, ki je konkretizacija bazičnega dela.

Čeprav Freud ni govoril o bazičnem in modalnem delu osebnosti, lahko jasno vidimo pomembnost in vpliv psihoanalize na teorije razvoja osebnosti. Freud (1995) v psihosocialnem razvoju opaza polje diskontinuitete, ki ga imenuje Ojdipov kompleks. Osnovno tripartitno razmerje med materjo, otrokom in očetom in njegova resolucija odločilno vpliva na razvoj tipa osebnosti. Pri razrešitvi gre za očetovo intervencijo v odnosu mati-otrok, ki povzroči (če je razrešena pravilno) okrepljeno identifikacijo z očetom, vzpostavitev Ideala Jaza (Freud 1995) oz. vzpostavitev Imena očeta (Lacan 1993). Med materjo in otrokom obstaja partikularna vez, Ojdipov kompleks pa mora to partikularnost zamenjati z univerzalnim principom. Ker otrok pozna zgolj ugodje in neugodje, mora oče skozi vzpostavitev kazni povzročati neugodje, kateremu se bomo želeli izogniti. V lakanovskih terminih gre otrok skozi proces prepoznavanja Zakona, ki mu omogoči vznik Moralnega imperativa (Lacan 1993). Freud (1995) pravi, da ima otrok dve rojstvi – biološko in Ojdipsko. Če se pri tem ne vzpostavi avtoritete, posameznik ne internalizira pravil, kar se odraža v tipu posameznika, značilnem predvsem za urbana okolja v drugi polovici dvajsetega stoletja.

Riesman (1950) govori o dveh tipih posameznikov, ki so se razvili v zahodnih družbah na podlagi tipa socializacije in ekonomije: tradicionalen oz. vase usmerjen tip in v druge usmerjen tip posameznika.

1. Tradicionalen oz. vase usmerjen tip posameznika: Je avtonomen tip

posameznika, ki prevladuje v devetnajstem stoletju in vse do prvih desetletij dvajsetega stoletja (Žižek 1984, 120). Njegovo temeljno načelo je individualna odgovornost in iniciativa, ki izhaja iz protestantske etike: "Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!" V tem oziru je vsak odgovoren zase in zgolj za sebe odgovarja pred Bogom (prav tam). "/.../ pomembnejše od ugleda v očeh drugih in uspeha pri drugih je notranje zadovoljstvo, da smo opravili svojo dolžnost: Temeljna poteza protestantske etike je zato razlika med legalnostjo in moralnostjo: eno so socialna pravila in zunanji zakoni, nekaj drugega pa je notranji zakon, »glas vesti«, t.j. ponotranjeni očetovski Ideal-Jaza" (prav tam). Weber (1930) tak tip subjekta imenuje individuum protestantske etike, ki vznikne v času malih podjetij, ki za ohranitev zahtevajo re-akumulacijo kapitala znotraj družinskih meja. Oče pri tem uči moralni imperativ skozi avtoritarno vzgojo. Premlevajoč lojalnost se bo vedno odločil za moralno dejanje in ne za lojalnost instituciji, zato ga lahko označimo za kontra-institucionalnega. Ko je Freud preučeval vznik subjekta, je govoril o tem tipu, ki ima klasično razrešitev Ojdipovega kompleksa, pri kateri se vzpostavi oz. ponotranji očetovski Ideal Jaza (Žižek 1984, 120).

2. V druge usmerjen tip posameznika: Z zasičenjem marketinškega prostora v dvajsetem stoletju se država začne vmešavati v trg, ker se ta sam od sebe ne izenačuje, kar ima za posledico vznik korporacij in birokratsko-korporativnega kapitalizma. Delo v korporacijah temelji na skupinskem delu, zahtevan je občutek pripadnosti, ki omogoča lažjo manipulacijo delovne sile. Posameznik zdaj dela, kar mu povedo, da je dobro, dobro pa pomeni v dobrobit korporacijam in ne posameznika (Riesman 1950, 3–26).

Na drugi strani je vzgoja vse manj avtoritativna, vloga matere pa se z emancipacijo spremeni (Šterk 2007, 133). "Očetovski ideal Jaza se 'povnanji', princip moralnosti se nadomesti s konformistično zahtevo lojalnosti socialni skupini ali organizaciji" (prav tam). "V svojem idealu Jaza se subjekt gleda z očmi vrstniške skupine, gleda se takšen, kakršen bi moral biti, da bi bil vreden ljubezni te skupine" (Žižek 1984, 120). Takšen subjekt ni avtonomen, ne vodijo ga moralna pravila oz. glas vesti, pač pa išče pripadnost skupini, ki si jo izbere na podlagi moči, ki jo ta poseduje.

Od sedemdesetih let dvajsetega stoletja dalje poznamo tretji tip posameznika, razvit skozi modificiran socializacijski proces, ki se je drastično spremenil zaradi novega tipa ekonomije, imenovanega potrošniški kapitalizem. Imenujemo ga patološki narcis. Industrijska proizvodnja odtrga očeta iz vzgoje otroka, kar povzroči, da se vloga matere okrepi, pri vzgoji pa ji neizbežno spodleti, ko skuša kompenzirati odsotnost očeta (Šterk 2007, 134).

/F/ormo Ideala-Jaza nadomesti narcisistični 'veliki Jaz', nimamo več opraviti z individuom, ki mora integrirati zahteve okolja, strukturirane v simbolni instanci Ideala-Jaza, marveč z 'Narcisom', ki igre ne jemlje resno, ki so mu zahteve okolja zgolj zunanja pravila igre /.../ družbeni pritisk se pri njem uveljavi na povsem drug način, ne v obliki Ideala-Jaza, marveč v obliki 'analnega', 'sado-mazohističnega' nadjaza (Žižek 1984, 121).

Povzeto na kratko, Žižek (1984, 111–112) našteva naslednje lastnosti patološkega narcisa:

- je prilagojen okolju in v njem uspešno funkcionira,
- ni zmožen empatije,
- razpoložljivost soljudi mu je samoumevna, od njihove potrditve pa je visoko odvisen,
- ni zmožen prave navezanosti na druge,
- samega sebe dojema kot izjemo,
- ima patološki strah pred neuspehom,
- ni zmožen žalovanja,
- ni zares zmožen uživanja.

Patološki narcis je torej produkt potrošniškega kapitalizma, ki je zaradi odsotnosti očeta in postavitve matere v glavno vzgojno vlogo povzročil, da se pri procesu razrešitve Ojdipovega kompleksa le-ta ne odpravi, namesto Ideala Jaza pa posamezniku sugerira visoko kaznovalni Nadjaz. Odsotnost Imena očeta onemogoča moralno delovanje ter kakršnokoli normalno prilagajanje normi in moralnemu kodu, še vedno pa to obstoji, v kolikor je v koristi posameznika.

Če se v tem oziru vrnemo h kanibal, premeščenem iz divjine v ruralno in naposled v urbano okolje, lahko na podlagi sprememb subjekta sklepamo o razlogih za njegovo repozicioniranje. Čeprav večina analiz kanibalizma potrošniško kapitalistične družbe kanibalizem vidi v družbi sami (glej npr. Flynn 1994; Gasche

2011; Brown 2013), ga bomo v tem poglavju vseeno poskušali analizirati kot lastnost posameznika.

Vase usmerjen subjekt Drugega vidi kot a-moralnega in v njegovem kršenju pravil civilizacije, ki ji sam pripada, išče razloge za Drugačenje. Pri v druge usmerjenem subjektu je Drugi tisti, ki je spodletel v uresničevanju vizije korporacij, tisti, ki jim ne pripada, ki ni uresničil vsiljujočega ideala pripadnosti razvoju za skupno dobrobit ne glede na to, da je slednje bolj kot ne korporativistična iluzija in manipulacija. Z razdrobitvijo skupine, z vse večjo individualizacijo in alienacijo kot posledicami potrošniškega kapitalizma se Drugi ne nahaja več v skupinah, ki jih vežejo enake lastnosti. Osnovna enota družbe, ki jo lahko potiskamo v pozicijo Drugega, postane posameznik. Poleg individualizacije geografsko pozicioniranje ni več temelj ksenofobije – svet je raziskan, odkrit je vsak kotiček sveta, moderna tehnologija jih je zblížala, svet je postal mala vas. Kljub temu, da se Drugi še vedno nahaja na drugem polu dihotomije Zahod – Vzhod, se je ta infiltriral tudi v naša polja simbolnega. V odsotnosti strahu pred neznanim, saj je vse znano in raziskano, če ne drugače interpretirano na svojstven način, je drugi lahko del našega sveta, saj je svet v celoti ‘naš’.

Poleg tega drugost občutimo vse bližje. Nezmožnost empatije, ki kot značilna karakteristika patološkega narcisa popači pogled na Drugega, pripelje drugega bližje kot kadarkoli. V tem oziru je vsak lahko Drugi, če se z njim ne moremo poistovetiti (in se ne moremo, saj nam primanjkuje sposobnosti vživljanja v drugega), Drugačenje tako postane tehnika, ki bližnjega drugega, drugega, ki omogoča naše narcistično potrjevanje, potisne v subordiniran položaj, torej v pozicijo Drugega. V enaindvajsetem stoletju kanibalizem ni več oznaka skupine, pač pa posameznika, ki izpade iz moralnega koda, ki ga še sami več ne razumemo, kaj šele upoštevamo.

3 Levi-Strauss in kulinarčni trikotnik

V tem poglavju si bomo ogledali teorijo kulinarčnega trikotnika, ki nam bo pri nadaljnji analizi kanibalizma služila kot osnovno ogrodje za analizo pripisovanja kanibalizma serijskim morilcem kot paradoksa. Levi-Straussov kulinarčni trikotnik je klasična strukturalistična teorija o pripravi hrane, ki je lahko enako zgovorna kot sam jezik (Counihan in Esterik 2013, 4). Kuhanje družbe nam lahko govori kot jezik, ki nam nezavedno prevaja njeno strukturo in protislovja (Levi-Strauss 1966/2013, 47).

V lingvistiki vsak jezik vsebuje opozicijo med samoglasnikom in soglasnikom. Levi-Strauss metodološko načelo samoglasniškega trikotnika (A-U-I) in soglasniškega trikotnika (K-P-T) prenese na področje kuhanja, saj pravi, da je kuhanje tako kot jezik univerzalna forma človeške aktivnosti. “/.../ družba brez jezika ne obstaja, niti ne obstaja taka, ki bi na nek način ne kuhala vsaj dela svoje hrane“ (Levi-Strauss 1966/2013, 41). Podlaga teoriji je klasični binarizem kultura-natura, ki v dotičnem primeru tvori trikotnik na način, da je kuhanje kulturna pretvorba surovega, gnitje pa naravna. Čeprav vsaka kultura pozna ta osnovni dualizem, nam slednje ne pove kulturnih specifik, saj imajo kulture različno interpretacijo stopenj, kdaj surovo postane kuhano ali gnilo (prav tam).

V tem oziru se znotraj abstraktnega trikotnika nahaja še konkreten, ki je posledica konkretizacije simbolne reprezentacije konkretne kulture.

V nobeni svetovni kuhinji ni nič preprosto zgolj kuhano, pač pa mora biti kuhano na tak ali drugačen način. Prav tako ni univerzalnega pravila, kaj je popolnoma surovo: le določene vrste hrane so lahko použite surove, pa še to le v primeru, da so bile izbrane, oprane, razrezane ali celo začinjene. Enako je z gnitjem, ki je sprejemljivo samo na specifičen način, spontano ali kontrolirano (prav tam).

Levi-Strauss v nadaljevanju ugotavlja, da svetovno znane kuhinje poznajo dva osnovna tipa priprave hrane – pečeno in kuhano. Pečeno pripiše polu narave, saj je hrana direktno izpostavljena ognju, medtem ko kuhano konotira v kulturi, ki s kulturnimi posredniki (posodami za kuhanje) in vodo posreduje kot mediator med človekom in naravo. “Na enak način, kot je kultura posrednik odnosov med človekom

in svetom /.../, kuhanje zahteva posredovanje (vode) v razmerju hrane in ognja“ (prav tam).

Na ta način je kuhanje simbol civiliziranega, o čemer so sklepali že antični Grki, ko so (za njih) antičnim časom pripisovali pečenje in ne kuhanja. Tudi Aristotel postavlja kuhano v superiorno pozicijo, saj mesu popolnoma odvzame surovost, medtem ko je za pečenje mesa značilno neenakomerno kuhanje in se ga, tudi na podlagi slednje karakteristike, bolj pripisuje polju narave kot kulture (prav tam).

Razlikujemo lahko tudi med endo- in ekso- kuhinjo; za endo- je značilno kuhanje in pripada ozkemu družinskemu krogu, ekso- je namenjen širšemu krogu in tudi nedružinskim članom, hrana pa se zanje raje peče kot kuha. Poleg tega različne kulture predpisujejo kuhano oz. pečeno različnim dogodkom in okoliščinam. Navadno se kuhano predpisuje v okoliščinah, ko se morajo družinske oz. širše družbene vezi okrepiti, pečeno pa takrat, ko jih je potrebno zrahljati oz. sprostiti njihovo intenzivnost. V tem oziru primeri kanibalizma zanimivo pričajo o kanibalizmu kot aktu endo-kuhinje, saj se meso večkrat kuha kot peče.¹ Kuhanemu in pečenemu sledi tudi binarizem moški-ženska, kjer se moškemu v mnogih kulturah pripisuje pečeno, kuhano pa, videno kot domesticirana dejavnost, ženski. Ker se pri kuhanju ohranijo vsi sokovi, je to razumljeno kot totaliteta, primerljiva s popolnostjo oz. celoto kozmosa. Predstavlja tudi spoštljiv način použitja mesa, saj nekatera plemena verjamejo, da v primeru namernega ali nenamernega razlitja tekočine iz posode med kuhanjem lahko povzroči migracijo živali, ki jim na ta način ne bodo več dostopne za lov (Levi-Strauss 1966/2013, 42–43).²

Poleg pečenja, ki po svojih značilnostih bolj spada k surovemu, in kuhanja, ki spominja na gnitje, Levi-Strauss uvaja še tretji način priprave hrane – prekajevanje, ki je tako kot pečenje brez neposrednega kulturnega medija, a hkrati podobno kuhanju, saj je počasnejše in v hrano prodira globlje in bolj uniformno. Prekajeno se od pečenega loči po oddaljenosti od samega ognja, torej po količini zraka, ki ju ločuje in v tem oziru približuje pečenju. Dejstvo, da je ogrodje za zagotavljanje distance in ohranjanje dima v prostoru kulturni proizvod, ga približuje kuhanju, torej kulturi (Levi-Strauss 1966/2013, 43–47).

4 Paradoks lonca

---

¹ Peče se zgolj v primerih použitja sovražnikov.

² Levi-Strauss za primer postavlja plemena iz Guiane in Great Lake regije.

Če smo se v prvem poglavju seznanili z genezo etikete, ki jo imenujemo kanibalizem, in s pregledom geneze subjekta nastavili del psihopatologije serijskega morilca, smo v drugem poglavju spoznali diskurz, ki nam bo omogočil analizo paradoksa etikete kanibalizma pri študijah primera serijske morilke. Da je kanibalizem oznaka, ki jo pridobi skupina ljudi v namen odtrganja v pozicijo Drugega, je iz dane teorije jasno. Če je s potrošniškim kapitalizmom družba postala kanibalistična, je lahko kanibal sedaj tudi posameznik. Ostaja nam še razjasnitev paradoksa, ki se pojavlja ob poročanju o serijskih morilcih, ki jim mediji pripišejo kanibalizem na podlagi dokaza, ki prej kot o njihovi degradiranosti in divjaškosti priča o inkultiviranosti njihovega početja – lonca. Analize se bom lotila na podlagi študije primera pred kratkim obsojene serijske morilke, znane pod imenom The Granny Ripper.

Tamara Samsonova, z vzdevkom The Granny Ripper oz. v Rusiji imenovana Baba Jaga, upokojenka v svojih sedemdesetih, je v Sankt Peterburgu osumljena za vsaj enajst umorov v preteklih štiriindvajsetih letih. Čeprav do tega dne o njenem življenju ni veliko znanega, vemo, da je bila poročena in je z možem živela v Sankt Peterburgu. Zaposlena je bila v hotelu, po upokojitvi in izginotju moža je kar nekaj časa živela s prijateljico Valentino Ulanovo, ki je postala njena zadnja žrtev (Stewart 2015).

Oseminšestdesetletnico so oblasti prijele, potem ko je Samsonova socialni delavki zavrnila vstop v stanovanje pokojnice. Ta je Ulanovo prijavila kot pogrešano osebo. Samsonova je zadnje mesece prebivala pri prijateljici, saj naj bi jo bilo groza svojega stanovanja. Ko jo je devetinsedemdesetletna Ulanova postavila pred dejstvo, da mora oditi in živeti v svojem stanovanju, jo je Samsonova zastrepila s tabletami z jasnim namenom umora. Paket psihosedativov (petdeset tablet) je vmešala v žrtvino zadnjo večerjo – solato, za katero Samsonova pravi, da “ji je bila zelo všeč” (Stewart 2015).

Okoli druge ure ponoči se je prebudila in negibno Ulanovo razžagala s pomočjo ročne žage, ki si jo je leta nazaj sposodila pri sosedih. “Težko bi jo nesla do kopalnice, bila je debela in težka,” je povedala policiji, zato jo je razkosala kar na kuhinjskih tleh (Stewart 2015). Po razkosanju je njeno glavo in roke skuhalo v veliki posodi na štedilniku svoje žrtve, nekatere dele telesa spravila v vreče za smeti, potem ko jih je skrbno zavila v zavese (Stewart 2015).

Svoje žrtve se je znebila blizu ribnika na Dimitrovi ulici in drugod v okolici. Noge in boke naj bi odnesla zgolj do bližnjega vrta. Najverjetneje je glavo in roke odvrгла v

zabojnik za smeti, ki so ga kmalu za tem izpraznili, saj jih preiskovalci, skupaj z njenimi notranjimi organi, niso nikoli našli. Pri delu so jo ujele varnostne kamere in na posnetkih je jasno razvidno, kako Samsonova, odeta v moder dežni plašč, kos po kosu prenaša dele telesa v plastičnih vrečah. Ujele so tudi posnetek, ko po stopnicah navzdol prenaša velik lonec, v katerem naj bi se nahajale dlani in glava pokojnice, kot sklepajo preiskovalci (Stewart 2015). Ostalih nepotrjenih žrtev naj bi se znebila tudi na drugih krajih, kot je gradbišče, na katerem so sezidali novo blokovsko naselje, preiskovalce pa skrbi, da so zato sledi za njenimi umori za vedno izgubljene (Stewart 2016).

Kot zanimivost naj navedem še, da je svoje umore jasno in skrbno beležila v svojem dnevniku, ki je napisan v treh jezikih (nemški, angleški in ruski), vendar je bilo to premalo za dokaz obstoja ostalih desetih žrtev, našli pa so ga poleg knjig o astrologiji in črni magiji. Čeprav so preiskovalci skrbno prebrali celotni zapis, ta ni bil dovolj za obsodbo, saj manjkajo ostali dokazi o umorih, kot npr. deli telesa ali priče, Samsonova pa z ruskim preiskovalnim komitejem ne želi več sodelovati (Stewart 2016). Preiskovalci sklepajo, da naj bi Samsonova ubila tudi svojega moža in taščo ter kar nakaj najemnikov, ki so vsi nenadoma izginili. Spletni dnevnik *The Sun* poroča, da naj bi v njeni kopalnici našli ostanke krvi Sergeja Potvajina (Flynn 2016), vendar je brez trupla ne morejo obsoditi. Zanimiv podatek je verjetno tudi njeno delo v hotelu, kjer je bila dolga leta v stiku s tujci (Stewart in Hodge 2016). V enem od ruskih časopisov naj bi se pojavil domneven citat, prepisan iz dnevnika, ki pravi "Ubila sem svojega najemnika Volodjo, ga v kopalnici razrezala na koščke, te dala v plastične vreče in jih odvrгла na različnih predelih Frunzenski distrikta" (Stewart 2015). Spet drugi zapisi so mondeni podatki njenega življenja "Zbudila sem se ob petih. Popila sem kavo. Nato sem opravila delo okoli hiše" (Stewart 2015). V enem od datiranih zapisov jasno izrazi, kako zelo rada je živela z gospo Ulanovo, ki jo je klicala Valja, ko zapiše "I love Valja" (Stewart 2015).

Po zadnjem pričanju na sodišču so Samsonovo s skrbno varovanim vlakom prepeljali približno 1500 km vzhodno v najbolj varovano psihiatrično bolnišnico v Rusiji. Kazanska psihiatrična zaporniška bolnišnica je znana po svojem ostrem režimu, za zapiranje političnih desidentov jo je še v času Sovjetske zveze uporabljal tudi Josef Stalin. Samsonova bo tam pričakala sojenje, katerega datum še ni znan. Poleg Granny Ripper so bili v kazanski psihiatrični bolnišnici zaprte tudi druge znane osebnosti, kot npr. Victor Lijin, znan po poskusu atentata na enega vodilnih Sovjetske

zveze Leonida Brezhneva, ali Valerija Novodvorska, ki je javno kritizirala delovanje Unije sovjetske suverene republike v času praške pomladi (Stewart 2016). Do tega dne je preiskovalni komite oznanil novico, da naj bi Samsonova trpela za paranoidno shizofrenijo (Stewart in Hodge 2016). “Dokazi, najdeni v Petersbugu, jo razgllašajo za neprištevno“ (Flynn 2016).

Ker sojenje Samsonovi še ni zaključeno, z njo še niso bili opravljeni psihiatrični intervjuji, ti pa zaradi zaupne politične narave Rusije verjetno nikoli ne bodo povsem znani, zato nam strokovna študija primera Granny Ripper še ni dostopna. Podatki za to študijo so bili izbrani izključno iz internetnih časopisnih virov in bi jih na podlagi tega lahko diskvalificirali iz naše študije primera zaradi nepreverljivosti. Zato naj poudarim, da njihova validnost za tezo, ki jo skušam dokazati, ni pomembna. Pri dotični študiji primera gre pravzaprav za analizo poročanja medijev o serijski morilki, kjer se bom bolj kot za samo storilko in dejstvi umora ozrla po diskurzu, ki ga takšno poročanje razkriva.

Po razkritju posnetka varnostne kamere, na katerem je jasno razvidno, da Samsonova v modrem dežnem plašču po stopnicah prenaša nekaj težkih vreč, predvsem pa lonec, v katerem se domnevno nahaja glava in dlani umorjene, so tabloidi samodejno Samsonovo porinili v diskurz kanibalizma (glej npr. Stewart 2015; Postmedia Network 2015; Webb 2015; Fenton 2015; Stewart in Hodge 2016; Flynn 2016). Čeprav o dejanski antropofagiji dejstva niso znana, Samsonova jih pri sodnem pričanju ni potrdila, mnogi že v naslovu serijskemu morjenju dodajajo tudi kanibalizem (glej npr. Postmedia Network 2015; Fenton 2015; Webb 2015).

Fenton (2015) in Webb (2015) poročata o domnevnem poudarku pri izrezovanju pljuč žrtev ter jo obsodita, da naj bi si pljuča pripravljala za uživanje. Medtem drugi (glej npr. Stewart 2016) pametno ugotavljajo, da bi pri kuhanju glave in dlani lahko pravzaprav šlo za prikrivanje identitete žrtve. “Viri prvijo, da je s kuhanjem glave in rok poskušala prikriti identifikacijo žrtve“ (Stewart 2016). Čeprav je možno sklepati, da bi Samsonova, tako kot drugi znani primeri serijskih morilcev,³ lahko izvedla

---

³ Glej npr. študijo primera Richard Trenton Chasea, znanega pod imenom Vampir of Sacramento, ki je v prepričanju, da se mu bo srce skrčilo, ubijal in užival meso živali (Martingale v Šterk 2007, 278). Kasneje se je odločil, da mu živali ne bodo več zadostovale, zato je začel ubijati ljudi (Martingale v Šterk 2007, 281). Prepričan je bil, da se mu lastna kri spreminja v prah (prav tam), z raznimi pripravki iz delov telesa žrtev in predvsem s pitjem krvi je to želel preprečiti. Znan je tudi primer Johna Johnsona, ki je v osemdesetih letih devetnajstega stoletja zaradi umora žene in hčerke vodil svojo lastno vojno proti indijanskemu plemenu Crow (Martingale 1993, 16). Ko je naletel nanje, jih je hladnokrvno poklal in razkosal, pri tem pa zanimivo pojedel zgolj njihova jetra (prav tam).

antropofagijo nad točno določenim delom telesa žrtve, so to zgolj obtožbe brez pravih dokazov. Edini domnevni dokaz kanibalizma Samsonove tako ostaja lonec, na katerem so mediji začeli graditi zgodbe domnevnega kanibalizma.

Kot sem nakazala že v uvodu, gre pri slednjih domnevah za paradoks, ki ga bomo imenovali 'paradoks lonca'. Mediji so na podlagi lonca Samsonovo obtožili kanibalizma. Pri tem je potrebno poudariti, da je niso obtožili antropofagije, ki je kot oznaka za dejanje (použitje mesa človeka) brez zgodovinske imaginacije kanibalizma. Označili so jo za kanibalistko, namen je jasen. Pri večini serijskih morilcev sosedje in bližnji pričajo, kako je dejstvo, da je njihov ljubljjen oče in mož, marljiv in prijazen sosed, zgleden občan, vesten katolik itn. serijski morilec, popolnoma nesprejemljivo. "Po odkritju jih sosedje praviloma opišejo z izrazom *a guy next door*, nekdo, ki nikakor ne izstopa, s katerim nikoli ni bilo nikakršnih težav, še več, večina jih je naklonjeno sodelovala v stvareh, ki zadevajo sosesko, bili so vljudni in v bežnih stikih lepo vzgojeni" (Šterk 2007, 20). Pričakovali bi, da bi to 'bitje' prihajalo od nekod drugod, da je takšnega krutega dejanja zmožen zgolj Drugi. Če to že ne postane jasno s serijskim morjenjem, ga je potrebno dodatno potisniti v pozicijo Drugega.

Zato trdim, da je pri Samsonovi kanibalizem nadomestek za drugače izostale kršitve tabuja, kot jih poznamo pri drugih serijskih morilcih – posilstvo, detomor, incest, nekrofilija itn. Gre tudi za njen spol in starost; v misoginistični predstavi ženska ni sposobna tako grozljivega dejanja, ker ji primanjkuje moči, krutosti in na splošno sovraštva do soljudi, saj naj bi bila na podlagi prisotnosti maternice avtomatsko sposobna brezpogojne materinske ljubezni, poleg tega pa ženska postane z leti vse manj nevarna. Zato je dogodek, nezdržljiv s stereotipno predstavo, potrebno nekako pojasniti, storilko pa na ta način potisniti ven iz meja 'normalnega', civiliziranega in moralnega v pozicijo Drugega. In kot je iz uvodne predstavitve geneze imaginarija kanibalizma razvidno, jo je najbolje označiti za kanibalistko. Trdim, da je kanibalizem pri Samsonovi zgolj 'lov na čarovnice', namen takovrstnega etiketiranja je jasen – bližnjega zastrašujoče potisniti stran, v pozicijo Drugega.

Predvidevanje o kanibalizmu lahko izhaja tudi iz drugih dveh znanih dejstev v primeru Samsonove – navduševanje nad serijskim morilcem Čikatilom in knjige črne magije, najdene v stanovanju Samsonove poleg njenega dnevnika. Kar nekaj virov priča, da naj bi se Samsonova navduševala nad najbolj znanim ruskim serijskim morilcem Čikatilom (glej O'Neil in Webb 2015; Webb 2015; Stewart 2016). Sosega Marina Krivenko je za medije izjavila, da je bila Samsonova polna zanimanja za

Čikatila, ki so ga usmrtili leta 1994 (Stewart 2016). Slednji je v času Sovjetske zveze, rojen na področju sedanje Ukrajine, domnevno pobil več kot petdeset ljudi, poleg odmevnosti zaradi števila umorov in dolgotrajnega izogibanja oblastem je svojo slavo doživel tudi zaradi kanibalizma, ki ga je izvedel nad številnimi trupli (Martingale 1993, 123–143). Druga omenjena najdba, ki Samsonovo povezuje s kanibalizmom, so knjige črne magije in okultizma. “Navade pitja krvi in uživanja človeškega mesa v zgodovini so multi-dimenzionalna. /V/ plemenskih kulturah Afrike in Avstralije /.../ je obstajalo prepričanje, da s pitjem krvi in uživanjem mesa nekoga pridobiš njegove dobre lastnosti“ (Martingale 1993, 16–17). In ker človeška domišljija rada prenaša in stopnjuje pomene, je prepričanje o zdravilnosti in od boga danih lastnosti v primeru žrtvovanja in uživanja delov človeškega telesa prešlo tudi v okultizem (prav tam), nad katerim naj bi se navduševala tudi Samsonova.

V zgodovini serijskega morjenja lahko najdemo več primerov kanibalizma, zaradi analize jih bom naštetela le nekaj: Albert Fish (*The Cannibal*), prej omenjeni Andrej Romanovič Čikatilo (*The Rostov Ripper, The Russian Ripper, The Red Ripper, Citizen X*), Stephen Griffiths (*Crossbow Cannibal*), Jeffrey Dahmer (*The Milwaukee Cannibal*), Ottis Toole idr. Vsi našteti morilci so na takšen ali drugačen način použili človeško meso svojih multiplih žrtev, kar je pa zanimivo, je to, da pri vseh načinih použivanja najdemo sledove kultiviranosti. Fish je v pismu gospe Budd izpovedal svoje gurmanske načine priprave njene hčerke: “Kako sladka in mehka je bila njena rit, pečena v pečici. Devet dni sem rabil, da sem pojedel celo njeno telo“ (Martingale 1993, 45). Čikatilo je “dele trupel svojih žrtev /.../ pogosto tudi pojedel. Kar v gozdu je zakuril ogenj in si spekel včasih jezik, drugič prsi, tretjič maternico, penis ali moda, včasih pa je dele telesa pojedel kar surove“ (Šterk 2007, 268). Griffiths je ubil tri prostitutke in použil njihova telesa na način *Yorkshire Ripperja*, ki ga je idealiziral; žrtve je najprej slekel iz kože, razkosal in jih skuhal, preden jih je pojedel (Evans 2012). Tudi v Dahmerjevem stanovanju so ob prijetju našli v zmrzovalniku polno kuhanega mesa in v hladilniku žrtvino glavo (Evans 2012). Tool je svoje žrtve po križanju rad spekel na žaru, Lucas, ki je z njim sodeloval v paru, se pojedine nikoli ni udeležil, saj je izpovedal, da ne mara Toolove žar omake, zaradi recepture katere je Tool kasneje tudi zaslovel (Biography.com Editors 2016). Tudi enkratnim morilcem kanibalistom največkrat ni prišlo na pamet, da bi svoje žrtve jedli surove. Anthony Morley je kos meč umorjenega fanta začinil s svežimi zelišči in ga ucvril v olivnem

olju, Peter Bryan je možgane cvrl v maslu, Jose Luis Calva pa je kose mesa mariniral v limoninem soku (Evans 2012).

Vsi ti dokazi nas povezujejo s 'paradoksom lonca' ki smo mu priča v primeru Samsonove. Če gre verjeti teoriji Levi-Straussa, je lonec eden najtrajnejših kulturnih objektov, za katerega skrbimo, ga popravljamo in včasih celo prenašamo iz roda v rod (Levi-Strauss 1966/2013, 45). V njem se skriva tradicija in kot taka označuje kulturo, civilizacijo, ti dve pa vodita v kultiviranost in civiliziranost skupnosti in z njo posameznika. Čeprav so mnogi med njimi meso pekli, so vsi uporabili kulturni posrednik v obliki takšne ali drugačne posode ali pa mrežice za pečenje na žaru, zato jih je kot take paradokсно označiti za kanibalista (sploh na podlagi lonca, v katerega sploh nismo imeli vpogleda, ali se v njem nahajajo deli trupla žrtve ali ne) – torej neciviliziranega, tujega, Drugega, ki ga želimo degradirati in mu odvzeti človeškost.

5 Sklep

Kanibalizem ni zgolj opis dejanja, ki opisuje použitje človeškega mesa. Je identitetna oznaka, marker, alegorija, metafora, predvsem pa ime, ki vsebuje simboliko, s katero želi posameznik nekoga (posameznika ali skupino) potisniti stran od sebe, izven meja civiliziranega in kultiviranega, v pozicijo Drugega. Termin s simbolno težo, kot ga poznamo danes, se je pričel generirati v času evropskega kolonializma v južnih morjih. Napol v glavah popotnikov, napol na podlagi empiričnih izsledkov se je zasedel v evropski imaginaciji kot marker drugačnosti in manjvrednosti ter služil kot sredstvo podreditve koloniziranega sveta. V dvajsetem stoletju se je iz oddaljenih krajev preselil v meje nacionalnega in enako degradirajoč ter dehumanizirajoč služil za označevanje dojetih manjvrednih ljudi, ki so s svojo revščino in nekultiviranostjo kazili visoko razvite mestne skupine podjetnikov, katerih delovanje je bilo visoko ovrednoteno na podlagi korporacijskih etik, ki so posamezniku nalagale medsebojno sodelovanje in delovanje v dobrobit korporacij. V očeh 'uspešnih' delavcev korporacij zato najdene sledi kanibalizma v ruralnih predelih držav niso bile presenetljive. S spremembo subjekta na podlagi potrošniškega kapitalizma se kanibal v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja prenese tudi v urbane meje velikih središč, kjer poplava individualistov in razbitje skupinske pripadnosti pripelje do dejstva, da je kanibalist lahko pomešan v množico kultiviranih in civiliziranih posameznikov. Tako dobimo zgodbe novejših datumov, ki nas po svojem mitičnem diskurzu, ohranjenem in predelanem še iz časa kolonializacije, ponovno začarajo v mitične naracije. Na primeru Tamare Samsonove smo v kombinaciji z Levi-Straussovimi trikotnikom ugotovili, da se o njenem kanibalizmu paradokсно sklepa na podlagi enega od prvenstvenih kulturnih izumov (lonca), ki bi moral prej kot njeno pozicijo Druge, nekultivirane, necivilizirane dokazovati nasprotno – njeno kultiviranost, vsakdanjost, povprečnost. Ugotovili smo, da je paradoks še eno dokazilo, da kanibal kot tak ne obstaja, pač pa je, ponovno, identitetna oznaka, marker, alegorija, metafora, predvsem ime, ki vsebuje simboliko, s katero želimo nekoga (posameznika ali skupino) potisniti stran od sebe, ven iz meja civiliziranega in kultiviranega, v pozicijo Drugega.

6 Literatura

1. Arendt, Hannah. 1970. *On Violence*. Orlando: Harcourt.
2. Arens, William. 1979. *The Man-Eating Myth: Anthropology and Anthropophagy*. Oxford in New York: Oxford University Press.
3. Biography.com Editors. 2016. *Ottis Toole Biography*. Dostopno prek: <http://www.biography.com/people/ottis-toole-11930488> (19. avgust 2016).
4. Brown, Jennifer. 2013. *Kannibalism in Literature and Film*. New York: Palgrave.
5. Counihan, Carole in Penny Van Esterik. 2013. Why Food? Why Culture? Why Now? Introduction to the Third Edition. V *Food and Culture: A Reader*, ur. Carole Counihan in Penny Van Esterik, 1–19. New York; London: Routledge.
6. Durkheim, Émile. 1961. *The elementary forms of the religious life*. New York: Collier Books. Essed, Philomena. 2001. *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park; London; New Delhi: Sage.
8. Evans, Natalie. 2012. Faces of Evil: The Worlds Most Infamous Cannibal Killer Pictured. *Mirror*, 25. september. Dostopno prek: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/miami-cannibal-the-worlds-most-infamous-852136> (19. avgust 2016).
9. Fenton, Siobhan. 2015. Russian pensioner Tamara Samsonova may have eaten victims. *Independent*, 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russian-pensioner-tamara-samsonova-may-have-eaten-victims-10442111.html> (18. avgust 2016).
10. Flynn, Carol Houlihan. 1994. Consumptive Fictions: Cannibalism and Defoe. V *Robinson Crusoe: A Northon Critical Edition*, ur. Michael Shinagel, 423–432. New Zork; London: Northon and Company.
11. Flynn, Ellie. 2016. ‘Cannibal’ Granny Ripper refuses to admit how many she has butchered after hacking off pal’s head. *The Sun*, 16. februar. Dostopno prek: <https://www.thesun.co.uk/archives/news/166922/cannibal-granny-ripper-refuses-to-admit-how-many-she-has-butchered-after-hacking-off-pals-head/> (18. avgust 2016).
12. Freud, Sigmund. 1995. *Tri razprave o teoriji seksualnosti*. Ljubljana: ŠKUC.

13. Gasché, Rodolphe. 2011. *The Stelliferous Fold*. New York: Fordham University Press.
14. Goldberg, David Theo. 2002. *The Racial State*. Oxford: Blackwell.
15. Harkins, Anthony. 2004. *Hillbilly: A Cultural History of an American Icon*. New York: Oxford University Press.
16. Hulme, Peter. 1986. *Colonial Encounters: Europe and the Native Caribbean, 1492-1797*. London: Routledge.
17. --- 1998. Introduction: The Cannibal Scene. V *Cannibalism and the Colonial World*, ur. Francis Barker, Peter Hulme in Margaret Iverson, 1–38. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Kelly, Petrina, Xia Chao, Andrew Scruggs, Lucy Lawrence and Katherine Mcghee-Snow. 2009. *Culture and Personality*. Alabama: Department of Anthropology.
19. Lacan, Jacques. 1993. *The psychoses : the seminar of Jacques Lacan: 1955-1956*. Book 3. New York; London: Routledge.
20. Lévi-Strauss, Claude. 1966. *The savage mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
21. --- 1966/2013. The Culinary Triangle. V *Food and Culture: A Reader*, ur. Carole Counihan in Penny Van Esterik, 40–47. New York; London: Routledge.
22. Lindenbaum, Shirley. 2004. Thinking About Cannibalism. *Annual Review of Anthropology* 33: 475–498.
23. Martingale, Moira. 1993. *Cannibal Killers*. New York: Carroll and Graf Publishers, Inc.
24. Mead, Margaret. 1974. Social Change and Cultural Surrogates. *Education* 94 (4): 350–362.
25. O’Neil, Kara in Sam Webb. 2015. Tamara Samsonova: ‘Granny Ripper’ serial killer ‘carries victim’s head in cooking pot’ in grisly CCTV. *Mirror*, 27. avgust. Dostopno prek: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/tamara-samsonova-granny-ripper-serial-6329597> (19. avgust 2016).
26. Obeyesekere, Gananath. 2005. *Cannibal Talk: The Man-Eating Myth and Human Sacrifice in the South Seas*. Berkeley; Los Angeles; London: University California Press.

27. Ošljaj, Borut. 2004. *Homo diaphoricus: Uvod v filozofsko antropologijo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
28. Postmedia Network. 2015. Suspected serial killing granny may have eaten parts of her victim. *Toronto Sun*, 5. avgust. Dostopno prek: <http://www.torontosun.com/2015/08/05/suspected-serial-killing-granny-may-have-eaten-parts-of-her-victims> (18. avgust 2016).
29. Šterk, Karmen. 2007. *Serijski morilec: Normalen psihopat patološke matere*. Ljubljana: Študentska založba.
30. Stewart, Will in Mark Hodge. 2016. Gruesome Granny – Elderly woman dubbed the Granny Ripper drugged her friend with 50 sleeping pills before cutting off her head and poiling it in a saucepan. *The Sun*, 17. avgust. Dostopno prek: <https://www.thesun.co.uk/news/1627780/russia-elderly-woman-dubbed-the-granny-ripper-drugged-her-friend-with-50-sleeping-pills-before-cutting-off-her-head-and-boiling-it-in-a-saucepan/> (18. avgust 2016).
31. Stewart, Will. 2015. Serial killer cannibal ‘Granny Ripper’ reenacts how she cut off head of final victim then boiled it in a saucepan to shocked police. *Mail Online*, 4. september. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3222031/Serial-killer-cannibal-Granny-Ripper-reenacts-cut-head-final-victim-boiled-saucepan-shocked-police.html> (18. avgust 2016).
32. Stewart, Will. 2016. Now Granny Ripper REFUSES to reveal how many more she butchered after hacking off friend’s head and limbs with handsaw in Russia. *Mail Online*, 15. februar. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3447776/Now-Granny-Ripper-REFUSES-reveal-butchered-hacking-friend-s-head-limbs-handsaw-Russia.html#ixzz4HIV69UoN> (18. avgust 2016).
33. Webb, Sam. 2015. Tamara Samsonova: 'Granny Ripper' cannibal serial killer was 'inspired by Soviet-era mass-murderer known as the Vampire'. *Mirror*, 12. avgust. Dostopno prek: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/tamara-samsonova-granny-ripper-cannibal-6240930> (18. avgust 2016).
34. Weber, Max. 1930. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Routledge.
35. Žižek, Slavoj. 1985. Patološki narcis kot družbeno nujna forma subjektivnosti. *Družboslovne razprave* 2 (2): 105–141.